ALp(LK) 2164

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

2007 LAPKRIČIO 10 d. DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS Nr. 220 (39)

Pastabos pačiam sau

Apie naująją emigraciją

Šiandien emigracija yra vienas iš dramatiškiausių tautos išbandymų, prilygstančių tik didžiausių karų aukoms: per pastaruosius keliolika metų mes gyventojų praradome jau daug daugiau negu per Antrąjį pasaulinį karą. Bet karo aukos labai akivaizdžios, jų žūties negali nepripažinti, jos nesunkiai indentifikuojamos ir žmones labiau jaudina. O emigrantai – nukirsta tautos šaka, dar gyva, bet neišvengiamai pasmerkta mirčiai, lyg tie romėnų vergai, savotiški gyvi užmuštieji – jie yra ir kartu jų nėra, vienas kitas sugrįžta, bet galima garantuoti, kad *visi nesugrįš niekada*. Ir kur ten visi! Pagal Europos standartus į savo šalis sugrįžta tik apie 15 proc. emigrantų. O ką kalbėti apie Lietuvą, kurios gyventojai, pasak net gana apdairiai subalansuotos A. Maceinos teorijos, atitrūkę nuo gimtosios žemės, greitai nutautėja.

Kiek sugrįžo mūsų politinių emigrantų, net didelių patriotų? O ypač jų vaikų, vaikaičių? Net didelė dalis Sibiro tremtinių nesugrįžta, o ką kalbėti apie savo noru išvykstančius jaunus, sveikus, bet silpnokai į savo kultūrą įaugusius žmones, įsikuriančius turtingiausiose pasaulio šalyse. Juk jie jau yra tarybinių žmonių palikuonys, žodžiu, šiek tiek *mankurtai*. Jaunoji karta nė nežino šio žodžio, kuris mūsų jaunystėje tiek daug reiškė. Trumpai tariant, tai – naujųjų laikų vergai, žmonės, iš kurių išplėšta istorinė atmintis. Tik anais manipuliavo valdžia, dabartiniais – pinigai; anie paklusdavo bijodami, šitie – parsiduodami. Panašu, kad naujieji emigrantai jau pirmoje kartoje baigia išbarstyti tuos kuklius sentimentus savo kraštui.

Apie emigraciją iš esmės šiandien pas mus tiesiog nekalbama. Apie rimtus pavojus kalbėti sutartinai uždrausta. Gal teisingiau būtų sakyti – užsidrausta. „Tai žmonėms bus neįdomu", – toks įprastas žiniasklaidos paaiškinimas. Bet esama ir „rimtesnių" motyvų: vieni šią temą praleidžia pro ausis tiesiog iš „patriotizmo", o kartais net supyksta („negali būti, kad Lietuvoj būtų taip blogai"), kiti tai daro iš abejingumo, kuris Lietuvoje dažniau vadinamas tolerancija ir liberalizmu („žmogus yra laisvas, ir tegul kiekvienas sprendžia už save"), treti iš bailaus optimizmo, ketvirti iš bejėgiškumo, penkti iš egoizmo („o man Lietuvoj visai gerai"), šešti iš lėkšto hedonizmo („tegu seniai mėgaujasi praradimais, mes norime gyventi linksmai"), septinti – iš konformistinio kosmopolitizmo („nacionalinių valstybių laikai praėjo; susitaikykime su mintimi, kad lietuviai gyvens visame pasaulyje").

Labiausiai slogus tas sutarimas ir dominuojanti ideologija, kurią priskyriau septintajai grupei, pavadintai kosmopolitizmu. Dabar ji bene dažniau vadinama globalizmu. Imi galvoti, ar ne jos jėga (pirmiausia pinigai)ir lemia, kad visi sutartinai tylį. Ar šis galingas svarbiausių dalykų nutylėjimas neprimena totalitariniams laikams būdingos protų blokados? Ji dabar tikrai triumfuoja per vienų bailų optimizmą, kitų cinišką abejingumą, trečių vaikišką naivumą, ketvirtų agresyvų savanaudiškumą. Tik ji mums neatsako ir niekada neatsakys, kiek tvers tie trys milijonai, pasklidę tarp šešių ar septynių milijardų po visą pasaulį (vieną ar dvi kartas?), ir kas domėsis ta negyva kultūra, kurią per šimtmečius akumuliavo mūsų miestai ir kaimai. Kokie tai niekniekiai palyginti su „didžiuoju susiliejimu", kurio net tarybiniai internacionalistai kartais imdavo drovėtis. Tik tada buvo suliejimas prievarta, o dabar – savo „laisva valia" , t. y. už pinigus. Ypač kai užsimerkdamos taip uoliai talkina tiek daug partijų...

Krescencijus Stoškus

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

1 psl. Krescencijus Stoškus. Apie naująją emigraciją.

2 psl. Donaldas Kajokas. Tarpinė būsena, arba grožio strėlės greitis.

3 psl. Donaldas Kajokas. Eilėraščiai.

4 psl. Giedrė Stankūnienė. Strolių šeima: tėvas ir trys jo sūnūs.

6 psl. Margarita Lūžytė. Šviesi rauda bunkerio tamsoje.

7 psl. Romualdas Kriaučiūnas. Tautinio ir krikščioniško idealizmo paieškos.

8 psl. Faustas Strolia. Jūratės Landsbergytės koncertą pasitinkant.
Alė Rūta. Lembertų šeimos gerumo vaisiai.

Redaguoja **Aldona Žemaitytė** aldaze@gmail.com

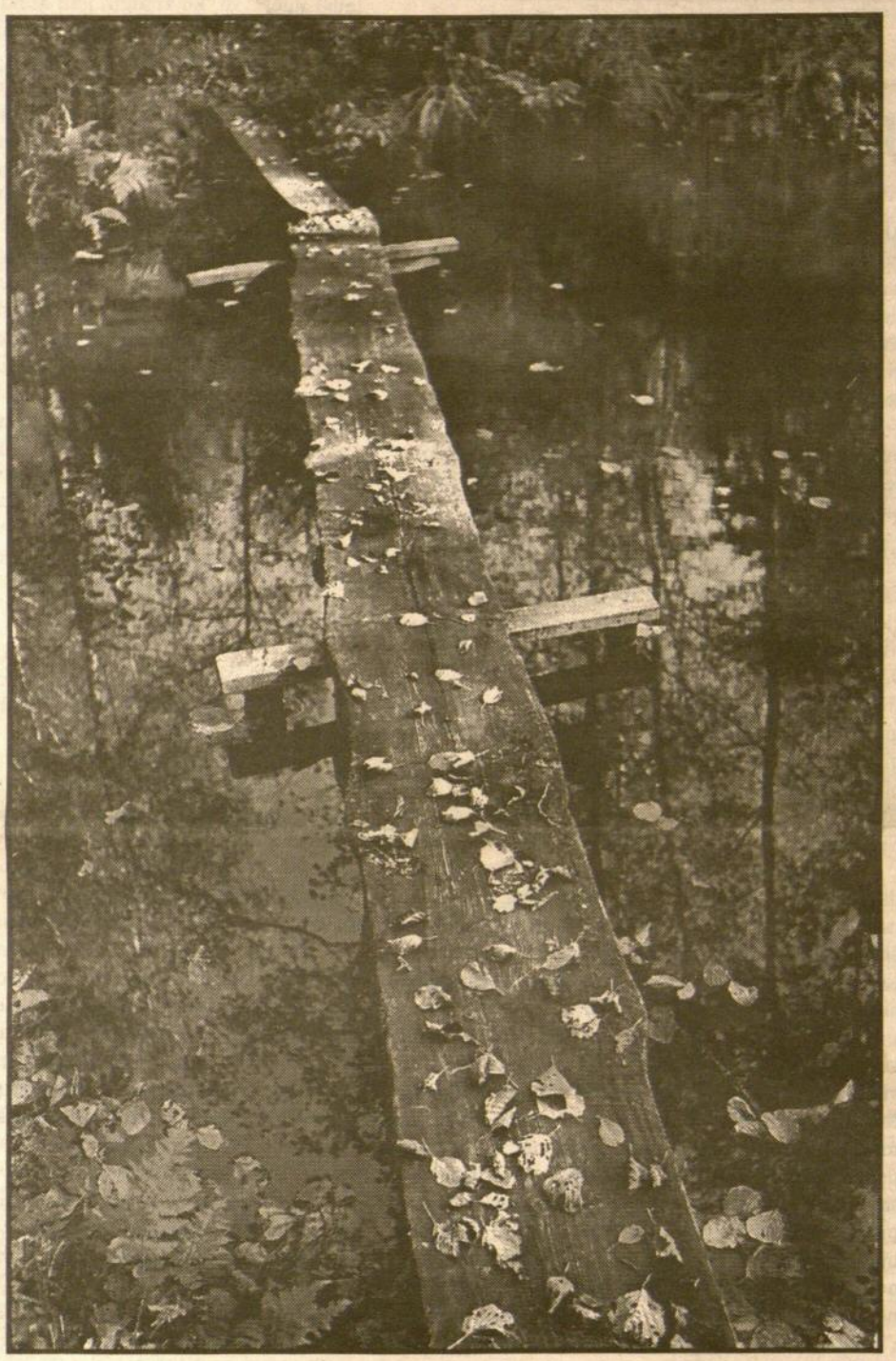

Lapkričio soduose dar supasi paskutinieji suvytę obuoliai. Lapkričio vandenys šalti kaip Baltija prieš artėjančią audrą. Tiktai miško ežerų užutekiuose viešpatauja tyla, taika ir ramybė. Gamta ir jos gyventojai jau ruošiasi žiemai – tuoj žemę sukaustys gruodas, užklos balta sniego marška, paslėpdama visa, kas žmonėms, žvėrims ir paukščiams primena vasaros džiaugsmą. Bet nukritę lapai jau svajoja apie būsimą pavasarinių pumpurų svaigulį.

Gintaro Jaronio nuotrauka

Tarpinė būsena, arba grožio strėlės greitis

DONALDAS KAJOKAS

1.

Kadaise, gal aštuntajame dešimtmetyje, kai Algimantas Mikuta globojo Kauno jaunuosius rašytojus, atsimenu, vieno pokalbio metu iškilo klausimas – koks poetas šiuo metu nekvestionuojamas tiek rašytojų, tiek skaitytojų? Jaunieji poetai kone choru ištarė Justino Marcinkevičiaus pavardę. Algimantas gudriai nusišypsojo, išlaikė deramą pauzę ir atsakė: „Ne. Tik Paulius Širvys".

Bet kalba ne apie tai. Įdomu, kad tais laikais buvo kelios pavardės, kurios be didelių dvejonių reiškė – Poetas. Neabejotinas lyderis, kurio kūryba kelia pagarbą, kone šventą virpulį.

Kiek siekia mano atmintis, lietuvių poezija visada turėjo savo lyderį (arba jų grupelę). Iš pradžių buvo ant kojų besistojančios mūsų poezijos „ledlaužio" Eduardo Mieželaičio era, vėliau – Just. Marcinkevičiaus, dar po kiek laiko – Sigito Gedos, Jono Juškaičio, Vytauto Bložės, Marcelijaus Martinaičio. Pamažu į mūsų literatūros erdvę grįžo Algimanto Mackaus, Henriko Radausko, Henriko Nagio, Alfonso Nykos-Niliūno kūryba, dar vėliau neoficialiais lyderiais tapo keli Antano A. Jonyno kartos poetai, o paskutinė bangelė – Aidas Marčėnas, Sigitas Parulskis, Kęstutis Navakas... Ir viskas?!

Kai pašneki apie tai su vyresniais kolegomis, dažnai išgirsti: nežinau... esu sutrikęs... gal dabar nėra lyderio... Įstrigo ir Valdemaro Kukulo mintis: šiandien vadinamieji „antrojo ešalono" poetai kartais parašo įdomesnius tekstus nei vakarykščiai autoritetai.

Taigi – buvimas be lyderio? Be Poeto? Juk visais laikais šalia keliolikos gerų poetų buvo ir vienas ar keli Poetai, kurie turėjo minias epigonų, tačiau net ir jie puikiai suvokė – taip, kaip tie meistrai, nė vienas jų neparašys, net nepriartės prie savo dievukų lygio. Tie Poetai tarsi susiurbė savin prieš juos buvusius poetinius atradimus ir pridėjo dar šį tą savo, savito, vien jų talentui būdingo. Žodžiu, iš savo vidaus iškėlė tai, kas nepamėgdžiojama, nors bandymų buvo šimtai, jei ne tūkstančiai.

Kokioj situacijoj, kokiam taške atsidūrė naujausia mūsų poezija? Mano galva, visuma lyg ir neprasta, didelio nerimo nekelianti, tačiau Poeto stygius akivaizdus. Apie tai byloja ne tik mąžtantis skaitytojų ratas, bet ir patys plunksnos broliai, kone visa rašytojų bendrija. Tai ne bandymas skambinti pavojaus varpais (įdomių, amato paslaptis perpratusių, ieškančių jaunų poetų nestinga – nuo Rimvydo Stankevičiaus, Arno Ališausko iki Aušros Kaziliūnaitės ar Ilzės Butkutės), tik noras iškelti klausimą: ar iš tiesų mūsų poezija šiuo metu yra tam tikrame keistame, sunkiai apibūdinamame taške? Gal mes laukiame Poeto? O gal jo tik neįžiūrime, neatpažįstame? Gal jo talentas visapusiškai išsiskleis poryt ar po kokio dešimtmečio?

Tarpinės būsenos sindromas. Kita vertus, gal jis labai naudingas? Tarkim, jauniems eiliuoti pradedantiems drąsuoliams joks autoritetas neužstoja saulės, neperbėga kelio. Bet vėl – kas tasai autoritetas? Ar mes nepradėjome vadovautis televizijos įpirštomis „žvaigždžių fabrikėlio" taisyklėmis? Juk autoritetas nebūtinai turi trukdyti, kelti profesinį ar mitinį finansinį pavydą, jis gali (net privalo?) būti ir tuo, kam jaučiame gilią pagarbą, prieš kurį norisi nukelti kepurę, kurio tekstus skaitome vienumoje dar ir dar kartą, skaitome, kai mums iš tiesų nelengva, kai pradedame labai ilgėtis to, ką žmogui gali atskleisti vien poezija. Ne filosofija, ne religija, ne mąslūs straipsniai, ne kiti menai – vien poezija.

Dėstydamas šias pastabas, atsiminiau dar vieno puikaus poeto situaciją, kuri netiesiogiai, bet vis dėlto šiek tiek siejasi su šio rašinėlio tema. Neseniai minėjome Kazio Bradūno devyniasdešimtmetį. Pristatydamas jo eilėraščių rinkinį *Paberti grūdai* K. Navakas rašė: *„Net keista, kokios muziejinės dabar atrodo K. Bradūno eilės. Nebūtinai blogąja prasme, lietuviški ginklai Karo muziejuje nėra blogi, tik tiek, kad nebenaudojami"*. Ir dingtelėjo: koks nenuspėjamas kartais būna net ir geros poezijos likimas. Deramai neįsirašiusi į Lietuvoje gyvenančių skaitytojų sąmonę, labai trumpai pabuvusi aktyvioje šiandieninės literatūros „apyvartoje", ji tapo lyg ir kokia praeities vertybe.

Dramatiškas, neteisingas toks poezijos virtimas klasika.

2.

Grožio strėlė – F. Nietzsches metafora. Bet norėdami nustatyti tos strėlės greitį ženktelėkime truputuką į šalį.

Sovietmečiu Lietuvoje egzistavo tokios jaunųjų rašytojų sekcijos. Suprantama, ant jų buvo uždėta budri ideologinė letena, tačiau sykiu jos veikė ir kaip klubai: kūrybos analizė, rankraščių, naujų knygų aptarimai, amato abėcėlės mokymasis, literatūros vakarai, diskusijos, trumpai tariant – panašius pomėgius turinčių žmonių sambūris.

Ne taip seniai Kauno rašytojai pabandė vėl suburti jaunuosius miesto literatus, tačiau pastangos buvo ne itin sėkmingos. Kodėl? Iš dalies, matyt, todėl, kad dabar jaunieji buriasi interneto svetainėse, kurios ir atlieka andainykščių sekcijų funkcijas. Ten irgi vieni kitus moko, vertina, pataria, veda. Tiesa, kartais tai gerokai primena P. Bruegelio „Akluosius", bet panašiu būdu jauniesiems tenka klaidžioti bemaž visais laikais. Kas be ko, toje virtualioje erdvėje pamažu mezgasi literatūrologų dar neįspėtos meninės tendencijos, kurios galų gale irgi turės puikius kūrinius, savo klasiką, nors ir niekas nežino, anot, Cz. Miloszo, kokią plytą civilizacija rytoj pasiims savo rūmo statybai. Nevertėtų pamiršti, kad naujovės, virtusios radikalaus, žūtbūtinio originalumo siekiu, visuomet užprogramuoja savyje daug didesnę riziką prašauti. Ir vis dėlto po jomis, naujovėmis, slypi neįsisąmoninta pastanga taisyti kelią tam, kuris ateis vėliau – talentingesniam, gyvybingesniam, galingesniam. Ganėtinai graži pastanga būti jo gizeliu. Tikint, kad ir esi tasai talentingasis.

Sykiais glumina kitkas. Štai pokalbis internete: „Ar skaitei X-o knygą?" – „Ne. Juk aš jo nepažįstu!" Paprasta ir aišku: eilėraščio rašymas – bičiulių ar šiaip pažįstamų bendravimo priemonė, bet ne noras siekti meninės kokybės. Man nereikia aukšto lygio poezijos, man reikia tik tokios, kokią aš pats sugebu rašyti. Dar: patapšnojimo per petį, pasiguodimo, greitos reakcijos. Kai ką pasiskolinsiu iš virtualaus kaimyno, šis kai ką pasivogs iš manęs (iš manęs, be abejo, vagia), va ir naujas bendras *klonas* – eiliuotas tekstas. Reitinguokit, kolegos!

Kitas sakinys iš interneto svetainės: „Jei nori kam parodyti savo kūrybą, nenešk jos į *LM*, *Nemuną*, *Šaltinius* – ten pernelyg rimti žmonės sėdi..." Nuskaustojo balsas? Ką jis nori pranešti? Iš vienos pusės – tie stuobriai nesupras mūsų minčių, intencijų, superavangardinės formos niuansų (dažniausiai, deja, jau prieš gerą šimtmetį, tarkim, kokioj Prancūzijoj žaistų ir peržaistų), iš kitos pusės – mes čia tiktai linksminamės, kvailiojam, smagiai leidžiame laiką, nepretenduojam į poetus; literatūra, tiesą sakant, mums – kaip šuniui penkta koja, o tie „rimti žmonės" kažkodėl reikalauja būtent jos!

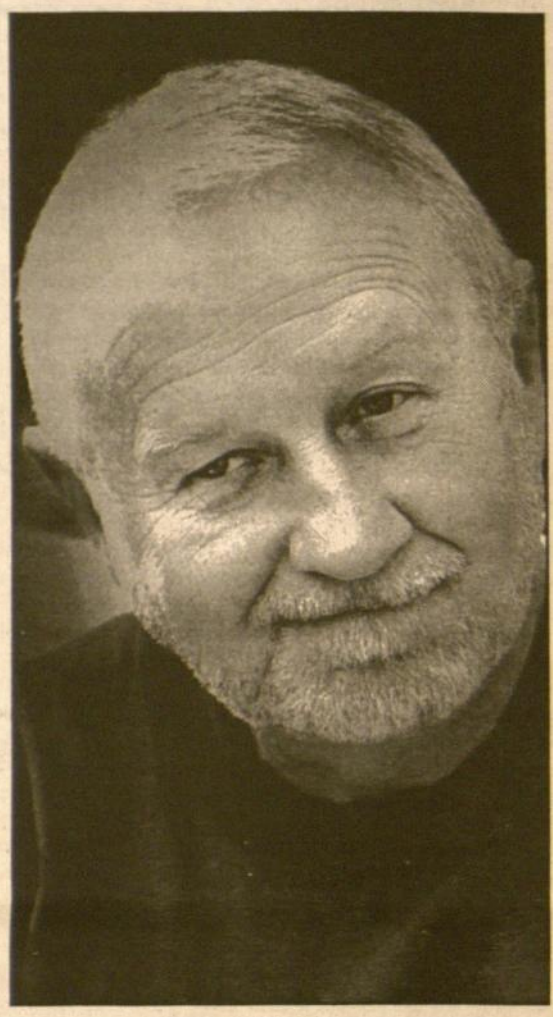

Donaldas Kajokas. **Zenono Baltrušio** nuotr.

Toliau dar gražiau. Užtenka rašytojui gauti prestižinę premiją, būti įtrauktam į kokią nors komisiją – ir internete jis jau plėšomas į gabalus. Su sarkazmu vadinamas „kanonizuotu". Taip nutinka netgi vakarykščiams stabukams. Premija internetinių svetainių publikai atrodo tarsi gėdos įdagas. Bet paradoksas – patys internautai vertindami vieni kitų kūrybą ne sykį mesteli: tam – Jotvingį, o anam – Nacionalinę...

Antra vertus, ima ryškėti ir kita, kone priešinga, pradedančių kūrėjų problema – karštligiškas noras neišmokus amato pagrindų brautis į dailės salonus, į viešas erdves, parodų sales, tėvų lėšomis leisti knygas-pusfabrikačius. „Poezija remiasi suplanuotu atsitiktinumu", – rašė Novalis. Ką tai reiškia? Ganėtinai paprastą tiesą: amatas be talento – nulis (lieka vien tai, kas stropiai suplanuota), bet ir talentas be amato – ne ką mažiau apvalus nulis (lieka tik retas atsitiktinumas).

Lietuvoje atsirado dar viena mada, gal net manija: vizitinėje kortelėje be skrupulų rašyti – menininkas. Dažniausiai tai reiškia: šiek tiek įgudau piešti, naudotis kompiuteriu, fotografuoti, filmuoti, pats pramokau režisuoti, aktoriauti, kompiliuoti, siūti, dažyti, virinti, kalti... Bet ničnieko – profesionaliai, tik apgraibomis. Tada visas savo pastangas atsainiu judesiu sumetu į krūvą ir še tau – meno kūrinys, „suplanuotas atsitiktinumas". Tie, kurie nenori jo įsileisti į parodų ar koncertų sales, į leidyklas ar kultūros leidinių puslapius – retrogradai, pavydūs atsilikėliai ir šiaip „pernelyg rimti žmonės". Žodžiu, mafija.

Bet jaunimas jaunimu. Vyresnieji irgi ne iš

Donaldas Kajokas

...Spindi kažkur bočių žvaigždės

Sostinė

tai buvo didis miestas sostinė į ją
tolių šalių pirkliai gabeno moteris ir rūdą
bet vieną naktį mėnuo patekėjęs danguje
išvydo dulkių stulpą ir siaubingą suirutę
ir vietoj sostinės išaušus liko didelis griovys
ir du pirkliai jie ginčijos ar buvo ji išvis
bet kas gi kitas mumyse galėjo šitaip griūti

***

„Surdo asello fabellam narrare"

Horacijus

nukaušt gaudant vėjus, samarijoj rast savo rakštį
budėt termopiluos, daug merginti, vesti kvailiausią
išbristi iš stikso sausam, vytis vėžlį prie nidos, apakti
provincijoj ci, gilią žiemą tikėtis naudos iš kaliausės
prigert su li bo, o tada jau, horacijau mielas, per naktį

į aukso kaltūnų prižėlusią didelę ausį
kurčiam – asiliukui – pasaką – sekti

***

tokią gilią tokią šaltą žiemą
kai ne garas virto iš burnos
bet žirafos laigančios ražienom
salos ir fregatos burių nėriniuos
ėjo vaikas pamiške, pasukęs
ilgesniu keliu ir tuos vaizdus
matė tik jį lydintis lapiukas –
baltas baltas baltas tris kartus

***

ar mane sapnuosi? būtinai
ką į guolį kviesies? vis tą patį
pasenai karaliene mano pasenai
ar seniai?
ką tik

Varlė ant lelijos lapo

jei ši varlė žinotų savo begalinį grožį
Viešpatie
tavam
sode
bjauresnio
padaro
nebūtų!

Žiemos juvelyrika

Sausis. Mėnuo lange. Kiauraną kt
skalpeliu žydresniu nei žvaigždė

reto grožio lengvais raižiniais
kam puoši mano galvą, mirtie?

Iš Praradimų Knygos

tartum šermukšniai stikle
spindi kažkur bočių žvaigždės
groja po jom dūdele
vaikas o gal kunigaikštis

klausos dūdelės dievai
laiką pamiršę ir šalį –
tą į kurią keliavai
pasiklausyti dūdelės

Tėvonija

– sapnavau –

jaspio žvilgesio kūdrą, žvaigždes
tvartų meistrą neūžaugos veidu
guvernančių kupras žvakides
susmaigstytas į smilkstantį šlaitą

jurgį, šarkio senelį, jis gieda
ten tarp kiaulių marija marija
tėvas rodo jam gėda pelėda
žvilgsnis varpučio kailis galvijo

kūdron brendantis sraigavedys
kelia fleitą prie smilkinio, mėnuo
skardžiai pokšteli, slysta nuo strėnų
tėvo galią iščiulpęs žaltys

***

sutinku, iš esmės koheletas neklysta
betgi būna – brėkšmoj išgirsti palei kelią
kokį žvirblį ir tampa jauki mūs menkystė
nedidukė kaip pranašo nosies kuprelė

***

nuo karuselės rato atitrūkęs
per naktį parku vaikščiojo arkliukas

taip jau nutiko kad tą pačią naktį
po parko rūką braidžiojo vienatvė

– o kas toliau?
– ar neužtenka: rūkas
naktis vienatvė ir arkliukas

Jūratės Stauskaitės iliustracijos

---

kelmo spirti.

Susitikimas su garbaus amžiaus provincijos miestelio literatais. Svečio, žinomo poeto iš Kauno, šeimininkai klausia:

– Kiek jūsų mieste rašytojų?

– Maždaug penkiasdešimt.

– O mūsų būrelyje vien poetų per šešiasdešimt... Po kiek laiko vėl:

– Kiek knygų esate išleidęs?

– Penkias.

– O mūsų būrelyje yra ir tokių, kurie išleidę jau po dešimt...

Ir nieko tu jiems, brolau, neįrodysi, nenuginčysi. Ir neverta stengtis diskutuoti apie eilėraščio meniškumą, kokybę, profesinę etiką pagaliau. Juoba kad jie to ir nenori, nelaukia. Tiesiog dėl kitko jie čia susibūrė.

Teisus kompozitorius Giedrius Kuprevičius – dažnas miesčionis Lietuvoje šiandien turbūt yra aukščiau menininko. Mat miesčionis turi amatą, o menininkas pamažu jo jau atsisako. Ignoruoja. Laiko atgyvena, nebūtinu ar nemadingu šalikėliu. XXI amžiuje visko turi būti daug, be to – greitai ir dabar. „Ir pas mus sunkus darbas apmokamas vėliau, tinginystė – iškart", – šmaikštavo vienas į svečius atvykęs amerikietis.

Grįžkime prie straipsnelio pavadinimo, prie F. Nietzsches metaforos. Šių dienų mūsų meno kontekste F. Nietzsche turėtų atrodyti prastokai, nes būtent jis ir rašė: „Lėta grožio strėlė". ❑

Strolių šeima: tėvas ir trys jo sūnūs

Nedažnai pasitaiko, kad vienoje šeimoje atsiskleistų dideli vienos meno srities gabumai. Taip atsitiko Strolių šeimoje. Visi, pradedant tėvu Juozu, ypatingų gabumų parodė... muzikoje.

Atgaivinkime atmintyje jų gyvenimą, nepamirškime tų, kurie mus vedė ir tebeveda aukštesniųjų dvasinių sferų keliais.

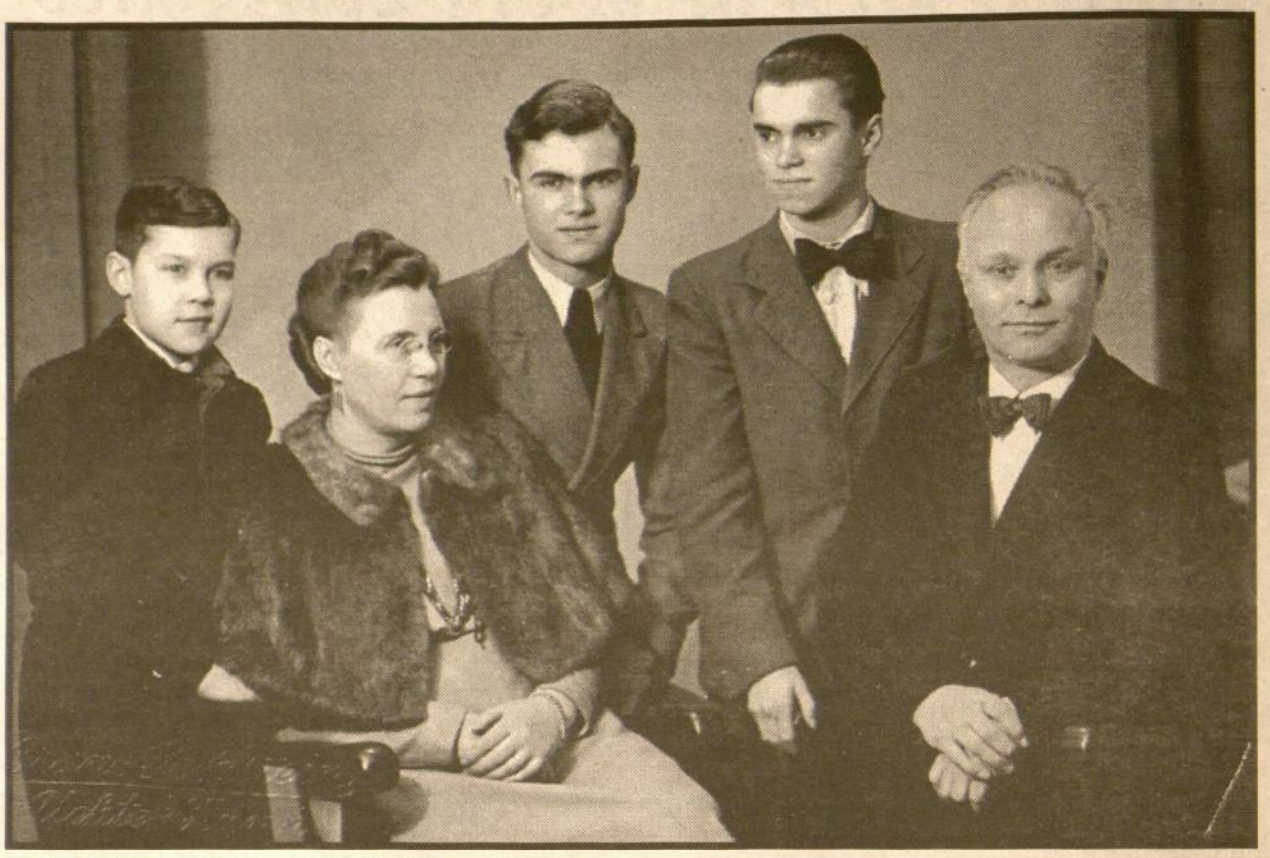

Zenta ir Juozas Stroliai ir jų trys sūnūs, Herkulis, Faustas ir Vytautas.

GIEDRĖ STANKŪNIENĖ

Neramaus gyvenimo keleivis *Juozas Strolia*

Tėvas Juozas, klaipėdietis (g. 1897), išmokęs smuikuoti, mokė ir kitus, giedojo bažnyčios chore. Jo iniciatyva susibūręs bažnytinis choras ne tik giedojo bažnyčioje, bet ir dainavo patriotines dainas, dalyvavo lietuviškuose vakaruose ir gegužinėse. Juozas Strolia dalyvavo savanoriu Lietuvos Nepriklausomybės kovose 1918–1919 metais.

1921–1924 m. Juozas mokėsi smuikuoti Kauno muzikos mokykloje, griežė Karių klubo kvintete. Smuiko studijas tęsė Klaipėdos muzikos konservatorijoje pas E. Leichnerį ir su savo mokytoju

Juozas Strolia, 1938 m.

griežė mokyklos simfoniniame orkestre. Pas J. Šimkų ir J. Žilevičių mokėsi kompozicijos. 1927 m. susibūrusiam mokyklos vyrų chorui harmonizavo lietuvių liaudies dainas, kurias spausdino žurnale *Muzikos atžalos*. Rinko liaudies dainas su prof. Zilevičium (surinko per 1,400 tekstų ir melodijų). Vedė dainininkę Zentą Grubaitę (1902–1951), su kuria koncertavo ne tik Lietuvoje, bet ir Vokietijoje. Juozas vertė iš italų, vokiečių ir rusų kalbų klasikinių operų tekstus.

Būdamas Tauragės aukštesniosios komercinės mokyklos muzikos mokytojas ir choro vadovas, 1931 m. subūrė Tauragės miesto vyrų chorą (apie 25 dainininkus), rengė koncertus Tauragėje, Raseiniuose, Skaudvilėje, Gaurėje, Žygaičiuose ir Dauglaukyje, atlaidų metu giedodavo bažnyčiose.

Parengė „Smuiko mokyklą", leido muzikos teorijos ir solfedžio pratimų konspektus. Sukūrė apie 100 dainų chorams ir solistams, kantatą „Tvanas", parašė muziką Jurašiūno inscenizuotai pasakai „Eglė žalčių karalienė".

Kai prasidėjo Antrasis pasaulinis karas, su šeima išvyko į Vokietiją ir čia dvejus metus dirbo Dresdeno Theater des Volkes orkestro smuikininku, lankė pedagoginius kursus Dresdeno konservatorijoje ir gilino kompozicijos žinias pas prof. Viecenzą. Vėliau dėstė vidurinėse mokyklose, Dresdeno aukštesniojoje mokykloje ir mergaičių gimnazijoje. Po karo gyveno Hanau, Detmoldo, Uchtės, Wehneno ir Oldenburgo pabėgėlių stovyklose, vertėsi muzikos pamokomis, mokytojavo lietuvių gimnazijose ir vadovavo chorams. Kūrė dainas ir giesmes, harmonizavo liaudies dainas. Vien 1945–1950 m. parašė 120 įvairių kūrinių, ruošdavo pratimus smuikininkams ir dainininkams. 1947 m. Amerikos lietuvių Vargonininkų sąjungos surengtame konkurse „Šienapjūtės daina" laimėjo pirmąją premiją.

1952 metais Juozas Strolia su šeima atvyko į JAV. Gyveno Čikagoje, paskui persikėlė į Los Angeles, o 1954-ųjų žiemą į Boston. Sudarinėjo anglų, lotynų, lietuvių, vokiečių, rusų kalbų ir botanikos žodynėlius. 1955 m. išvyko į Braziliją – vargonininkavo Vila Zelina ir San Paulo lietuvių Šv. Juozapo parapijose. Su San Paulo Lietuvių Bendruomenės mišriuoju choru 1955 m. giedojo Rio de Janeiro katedroje Eucharistinio kongreso metu. 1957 m. grįžo į JAV, apsigyveno Philadelphia ir vadovavo lietuvių chorams. Paskui gyveno Rochester, ten 1958–1959 m. vadovavo Šv. Cecilijos chorui. Nuo 1960 m. iki mirties (1969) gyveno Čikagoje.

Vertėsi muzikos pamokomis ir fortepijonų derinimu, vargonininkavo, rinko lietuvių liaudies dainas, išvertė iš anglų kalbos knygą *Tema ir variacijos*. Daug kūrė, vertė, rašė. Iš viso J. Strolios kūrybinį palikimą sudaro per 300 kūrinių, kurių nemaža dalis išleista, bet dar yra likusių rankraščiuose. Jo harmonizuotos liaudies dainos „Ei, didi, didi", „Vai ir prijojo", daina vyrų chorui „Namo" skambėjo JAV ir Kanados lietuvių dainų šventėse.

O Lietuvos chorai labiausiai pamėgo kompozitoriaus harmonizuotas liaudies dainas „Tykus buvo vakarėlis" ir Valiok, dalgeli". Tautosakos archyvui jis surinko per 500 melodijų, išaugino tris sūnus – Vytautą, Faustą ir Herkulį, kurie visi yra muzikai profesionalai.

Fagotistas ir skautų veikėjas Vytautas Strolia

Gimęs 1928 m. Mažeikiuose, pirmas muzikos žinias gavo iš tėvo. 1939–1941 m. Šiaulių muzikos mokykloje mokėsi skambinti fortepijonu. Su tėvais pasitraukęs į Vokietiją, 1943–1944 m. lankė Dresdeno konservatoriją, o 1946 m. muzikos mokėsi Detmolde. 1947 m. Wattenstedte baigęs lietuvišką Maironio gimnaziją, įstojo į Braunschweigo valstybinės muzikos mokyklos orkestrinio dirigavimo klasę. Kaip privalomą instrumentą pasirinko fagotą. Taigi tapo fagotistu profesionalu. Mokėsi ir vadovavo bažnytiniams chorams Wattenstedto ir Uchtės lietuvių pabėgėlių stovyklose, dirbo ir su tautinių šokių grupėmis — akompanavo akordeonu Uchtėje ir Wehnene prie Oldenburgo.

1949 metais atvykęs į JAV, apsigyveno Boston, 1950–1951 m., tarnaudamas Amerikos kariuomenėje, grojo orkestre ir vargonininkavo divizijos štabo bažnyčioje. 1953–1956 m. studijavo New England Conservatory of Music Boston – studijavo fagotą, dirigavimą, muzikos istoriją. Studijas tęsė Boston University School of Fine and Applied Arts. Bostone su instrumentiniu ansambliu į gramofono plokšteles įgrojo dvi kamerines operas. 1966–1967 m. buvo simfoninio orkestro dirigento asistentas, dirigavo keletą viešų koncertų.

1969 m. dėl sveikatos fagotininko karjerą nutraukė ir pradėjo dirbti kompiuterių srityje. Tačiau ryšių su muzika nenutraukė. Vadovavo New York vyrų chorui „Perkūnas": surengė 40 koncer-

tų ir išleido plokšteles „Laba rytą" bei „Kove, galingas". New York buvo lietuviškos radijo programos muzikinis direktorius, sukūręs 100 didesnių fonografo montažų (už juos gavo keletą premijų). Turi vieną iš didžiausių lietuvių išeivijoje lietuviškų plokštelių kolekciją. Sudarė Lietuviškos diskografijos vardyną (5,000 pozicijų).

Vytautas Strolia surinko daug informacijos apie pasaulio lietuvių chorus ir chorvedžius. Mokytojavo Bostono ir Brooklyno lituanistinėse mokyklose. Aktyviai dalyvavo skautų ir ALRK Vargonininkų sąjungos veikloje. Į lietuvių kalbą išvertė „Žynių chorą" iš Mozart operos „Užburtoji fleita", „Piligrimų chorą" iš Wagnerio operos „Tanhoizeris" ir kt. Savo ir Vytauto Girdžiaus pavarde skelbė muzikinius straipsnius užsienio lietuviškoje spaudoje. 1993 m. skaitė pranešimą „Gramofono plokštelių erą užbaigiant" Pasaulio lietuvių VII mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje.

Vytautas Strolia buvo skautas nuo 1934 metų, buvo nepamainomas laužavedys.

Kaip niekas kitas galėjo pasigirti savo asmenine biblioteka. Jis prisipažino turintis per 1,000 knygų ir laikraščių lietuvių, vokiečių, anglų, italų, žydų, rusų kalbomis. Vytautas įdomiai pasakojo apie pabėgėlių stovyklos metus: tai, ką pasiėmė iš Lietuvos, viskas sudegė per Dresdeno bombardavimą 1945 metais. Po karo lietuvių stovyklose knygos buvo gaudomos ne kažkokiai ateities bibliotekai, o dėl lietuviškos knygos troškulio. Atsidūrus toli nuo tėvynės, visus kamavo spausdinto lietuviško žodžio ilgesys. Tuomet Hanau pabėgėlių stovykloje jis įsigijo pirmą knygą – Petro Babicko *Toli nuo tėvynės*. Tai buvo jo „bibliotekos" pradžia.

Iš tėvo Juozo Vytautas paveldėjo meilę lietuviškai knygai; vėliau atsirado būtinybė ieškoti tikslios informacijos enciklopedijose ir žinynuose. Todėl didžioji dalis Vytauto Strolios bibliotekos knygų yra informaciniai leidiniai: žinynai, chrestomatijos, almanachai, vardynai, enciklopedijos... Taip pat gaidos ir knygos apie muziką. Lankydamas skautų stovyklas bei mokydamas vaikus, Vytautas pastebėjo, kad dainos iškraipomos, jose atsirado daug svetimybių. Tada jis nutarė sudaryti dainų kartoteką – rodyklę bei vesti dainų užrašus. Savo žemiškąją kelionę Vytautas užbaigė 2007 m. kovo 29 dieną.

Jaunimo draugas Faustas Strolia

Gimė Tauragėje 1931 metais. Muzikos pradėjo mokytis pas tėvą, 1939–1940 m. Šiaulių muzikos mokykloje, smuiko klasėje. Po karo Uchtėje baigė lietuvišką gimnaziją, studijavo architektūrą Pabaltijo universitete, Pinneberge.

Fagotistas Vytautas Strolia

1950–1956 m. Vokietijoje vargonininkavo, kaip chorvedys vadovavo lietuvių vyrų chorams, vokaliniams ansambliams, koncertavo. 1952–1953 studijavo bažnytinę muziką Popiežiškajame bažnytinės muzikos institute Romoje. 1956 m. persikėlė į Čikagą ir 1957–1993 m. mokytojavo, vadovavo vaikų ir studentų ansambliams, 1957– 1958 vyrų ir mišriam oktetui.

1970 m. Faustas baigė Čikagos konservatorijos koledžą muzikos pedagogikos bakalauro, 1972 m. – magistro laipsniu. Vargonininkavo įvairiose Čikagos parapijose, buvo meno ansamblio „Dainava" chormeisteris (1960-1965), tautinių šokių grupės vadovas (1961-1965), Čikagos lietuvių operos chormeisteris (nuo 1960), 1966, 1971, 1978, 1983 m. – JAV ir Kanados lietuvių dainų švenčių jungtinio vaikų choro dirigentas, 1991 m. – šventės vicepirmininkas ir dirigentas.

Sukūrė Mišias, keliasdešimt dainų chorui. Apdovanotas Vydūno jaunimo fondo ir kitais žymenimis. 1991 m. gavo Pedagoginio lituanistikos instituto garbės diplomą už 40-ties metų darbą su lietuvių jaunimu.

Smuikininkas Herkulis Strolia

Jauniausiam Juozo Strolios sūnui Herkuliui šįkart tenka mažiausia biografinių žinių dalis. Gimė Šiauliuose 1937 metais. Smuikuoti mokėsi pas tėvą ir 1955–1958 metais New England Conservatory of Music Boston. Griežė įvairiuose simfoniniuose orkestruose ir kameriniuose ansambliuose. 1965–1967 m. buvo Metropolitan Opera kapelmeisterio asistentas. 1968 m. Santa Clara, California, griežė koledžo kameriniame orkestre ir dėstė muziką. Smuikavo Čikagos lietuvių operos spektakliuose. Taipogi buvo filmografas, daug prisidėjęs prie filmo „Godfather II" paruošimo. Kuriant tą filmą, dirbo su Al Pacino ir kitais žymiais aktoriais.

Smuikininkas Herkulis Strolia

Redakcijos pastaba: Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą tarptautinėje konferencijoje „Rankraštinis ir spaudos paveldas, išsaugojant Lietuvos ir kitų Baltijos šalių išeivijos tautinį tapatumą". ❑

Jaunimo draugas Faustas Strolia.

Šimtmetinės sukaktys

Lietuvos dailės muziejus ir Lietuvos dailės istorikų draugija spalio 25 d. Vilniaus paveikslų galerijoje (Didžioji 4) surengė vienos dienos konferenciją, skirtą Lietuvių dailės draugijos 100-mečiui.

Konferencijos pranešimuose buvo nagrinėjami įvairūs XX a. pradžios Lietuvos dailės procesai: visuomenės gyvenimo ir dailės santykiai, nacionalinės tapatybės paieškos dailės mene, ryškių menininkų kūrybos paveldas, Pirmosios lietuvių dailės parodos ir Lietuvių dailės draugijos reikšmė XX a. Lietuvos kultūrai ir t.t. Pranešėjai – menotyrininkai, dailės istorikai Giedrė Jankevičiūtė, Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė, Ona Mažeikienė, Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė, Stasys Latonas, Laima Bialopetravičienė. Kai kurie pranešimai, autorių valia tapę įdomiais ir informatyviais straipsniais, bus spausdinami būsimose priedo *Literatūra* laidose.

Primename, kad po Lietuvą tebekeliauja edukacinė paroda „Lietuvių dailės atgimimo šimtmetis" (apie tau jau informavome priede *Literatūra*). Parodos stenduose – skaitmeninės spaudos būdu reprodukuoti Lietuvių dailės draugijos steigėjų, pirmųjų jos narių ir pirmosios lietuvių dailės parodos dalyvių kūriniai, Lietuvių dailės draugijos veiklą atspindinčios fotografijos ir dokumentai, spaudos leidinių kopijos. Parodą lanko Lietuvos rajonų centrų visuomenė, pedagogai, jaunimas. Tuo pačiu primenama ir apie šimtametę draugijos sukaktį.

R.V.

Šių metų spalio mėnesį Panevėžyje vyko Tarptautinis Baltijos valstybių teatrų festivalis. Geriausiu režisieriumi pripažintas Vytautas V. Landsbergis už spektaklį „Bunkeris" (Lietuvos nacionalinis dramos teatras), geriausiu aktoriumi – Gediminas Storpirštis, suvaidinęs partizaną Kurmį spektaklyje „Bunkeris".

Partizanas Kurmis – aktorius Gediminas Storpirštis, Ryšininkė Liepa – aktorė Birutė Marcinkevičiūtė (Mar), Partizanas Velnias – aktorius Algirdas Gradauskas.

Šviesi rauda bunkerio tamsoje

Mintys spektaklio „Bunkeris" tema

MARGARITA LŪŽYTĖ

Liepa turi tarsi aprengti visus: ir personažus, ir žiūrovus. Apauti kojinėmis, apsiausti šiluma. Daugiau nėra kam – ji vienintelė tai gali ir tai padaro. Visus sušildo rūbais ir siela. Liepa padeda įžengti į bunkerį – fizinį ir menamąjį. Ji įveda žiūrovą, kad nebūtų baisu, šalta... Ir padeda jam ten pasilikti: neišeiti, nenusigręžti, neišsigąsti.

Kurmis ir Liepa turi ką ginti. Vieni pačių baisiausių žodžių spektaklyje, kai Kurmis ištaria: *„greitai gali nebelikti ką ginti"*. Jis laimingas, nes gina ir vadovauja kitiems gynėjams. Laiminga Liepa, nes padeda ginti ir pati gina. Jie laimingi, nes turi ką ginti. Laimingas kiekvienas, kuris tai turi.

Kostas ginti nemoka. Jis pirmiausia išduoda savo kūrybą, save. Paskui – ir kitus. Taip atsitinka, kai žmogus nemoka pasipriešinti, apsiginti; kai neturi religinio, filosofinio ar estetinio stuburo arba šarvo. Nors Kostas dvejoja ir smerkia save, nors jį kamuoja savęs pražudymo nuojauta, to per maža – jis neturi vertybinio branduolio ir jo negina.

Kurmio žmona miršta, nes nešioja savyje kūdikį. Jie ėjo į naujo gimimą. Jie *tokie* – dviese, trise – trukdė priešams. Motinos, nešiojančios, gimdančios kūdikį, bijojo priešai. Bijojo vado žmonos. Naujas žmogus, kūdikis, į Kurmio gyvenimą vis tiek ateina. Jis gimsta, – gal kiek kitaip, gal kitu laiku. Nes Kurmis gina. Yra **gimimas**, yra, nes yra **gynimas**. (Pirmajame žodyje fonema „m" labai šilta, būdama tarp dviejų trumpučių, švelnių „i". Ji daug šiltesnė už fonemą „n" antrajame žodyje. Tačiau antrojo „y" – labai stipri; ji sustiprina ir apgina „m" pirmame žodyje, netgi dvi „m", – sustiprina ir apgina gimimą).

Sodas, apie kurį svajoja Kurmis, – beveik tapatybė Bunkeriui, tik visai kitokia. Kartu Sodas yra ir priešybė Bunkeriui, tačiau nepriešiška. Jie abu – tarsi vienos spalvos kraštutinumai, atspalviai. Sodas – tai vieta, kur taip pat kažkas ginama ir apginama.

Kurmis – ne kareivis, bet gynėjas. Kovotojas, tačiau be militaristinio užtaiso. Gindamas jis gimsta, gimsta per naujas mintis, svajones, siekius. Gimsta ir už naują žmogų, kūdikį, kuris ateina. Kurmio scenoje su Kostu – prieš mirtį – realiai juntama tos mirties nuojauta: tarsi žinojimas, tarsi fizinis jos regėjimas. Mirtis tampa lyg nematoma, tačiau čia pat esanti scenos herojė. Kurmis jaučia, gal net regi atėjusią mirtį. Ir priima ją stoiškai, kaip ir ją atnešusįjį...

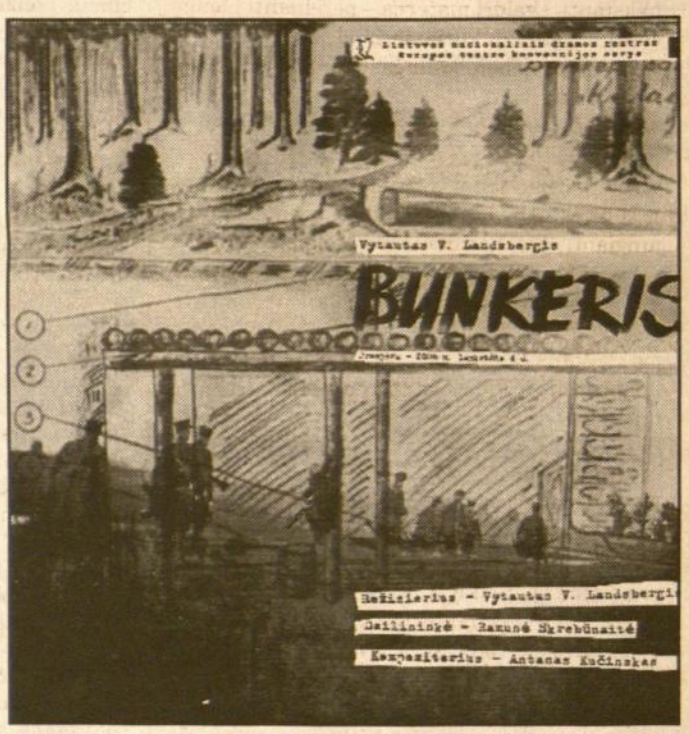

Nepaisant tam tikro rūstumo, dramatikos, spektaklyje yra daug šilumos – ją išsineši: tiesiog jauti, kad esi jos daug išsinešęs... Spektakliu siekiama nepasmerkti, o suprasti, perspėti ir padėti peržengti skiriančias ribas, kad niekada nebūtų būtinybės eiti į bunkerį. Istorinio, faktinio objekto – bunkerio – nebeturėtų būti. Tačiau metaforos, simbolio prasme bunkeris dar ilgą laiką turbūt bus neišvengiamas. Kiekvienas privalo turėti savo bunkerį – kur kažką itin svarbaus ir brangaus saugo ir gina. Jei visuomeninėje sistemoje yra nemažai prievartos, tai žmogaus laisvė, ypač vidinė, gali gyventi ir išlikti tik bunkeryje.

Bunkerį – realųjį, materialųjį –įrengia ir saugo. Bet bunkeris yra tarsi bažnyčia. Jį tokį sukuria partizanai – savyje ir išorėje, sau ir kitiems. Bunkeris scenos laike evoliucionuoja, virsdamas Bažnyčia (Šventove) – Jo, Kurmio, ir Jų, partizanų. Šiam virsmui įvykti padeda poezija – ir nesvarbu, ar tai pirmosios gyvenime poetinės eilutės, ar brandūs poetiniai posmai. Poezija, kuri saugo brangumo, vienintelės esaties (buvimo) jausmą, – ir išsaugo. Taip materialus, šiurkštus statinys tampa dvasinio, keliančio aukštyn gyvenimo centru, padedančiu išgyventi...

„Bunkerio" žiūrėjimas yra žvilgsnis į ateitį. Šių dienų suvokimui jis gali pasirodyti nelabai

Rašytojų sąjungos partorgė – aktorė Ramunė Skardžiūnaitė, MGB skyriaus viršininkas – aktorius Algirdas Gradauskas.
Nuotraukos **Dmitrijaus Matvejevo**

„savas". Iš dalies taip ir yra, nes Bunkeris yra lyg svečias iš ateities, nesuprantamas ir svetimas (o gal ir pavojingas, baisus?). Tačiau juk tai mes patys ateityje – ir tai džiugina. Vadinasi, galim būti tokie – peržengiantys ribas, jungiantys, kuriantys, kylantys. Galime būti, jei tai pasirinksime, jei norėsime tokiais būti. Bunkeris priminė, kad spektaklis gali vesti, kviesti, auklėti. Ir kad tai jis gali daryti oriai, šviesiai, meniškai, filosofiškai – ne kaip plakatas. Spektaklis kalba savo tiesą, žadindamas žiūrovo jausminę, emocinę atmintį, ugdydamas jausminę išmintį: *tai* išgyvename, ne tik sužinome. Galbūt kai ką žinojome anksčiau.

Draminio veiksmo pagrindas yra dilema personažams: prisitaikymas ar pasipriešinimas? O kartu tai ir esminis pasirinkimas: su kuo tu? Su tais, kurie dalina materiją, karjerą, (pseudo)šlovę? Ar su tais, kurie nieko nedalina, nežada – tik gina; gina idėją, ateitį, meilę, gyvenimą?

Pamokos spektaklyje – labai savitas, įdomus, pagrįstas dramaturginis sprendimas. Jos tampa tarsi viena esminių „Bunkerio" savybių. Poezijos pamokos, istorijos atvira pamoka žiūrovams pristabdo siužeto tėkmę, sušvelnina konflikto aštrumą ir sandūras, ypač stipriai sujungia personažų ir žiūrovų minčių, emocijų, jausmų laukus. Kūrinys/spektaklis pakyla į metaforos lygmenį. Šio lygmens sąmoningai nekuria nei aktoriai, nei režisierius, nei kiti, dalyvaujantys kuriant spektaklį. Tačiau jų visų dėka kūrinys (pats!) tampa metafora. „Bunkerio" spektaklyje – ne „sunkėjantys dūmai", o banguojanti, tirpstanti, beišnykstanti, skaidri materija – pereinanti į lengvesnį, kitą būvį, kuriame ir idėjai, ir tikrovei sukurti jau nebereikalingas fizinis, apčiuopiamas kūnas.

Mano nuomone, šioje pjesėje/spektaklyje ir yra pati tikriausia naujoji dramaturgija. Kai kalbama apie labai svarbius dalykus, tačiau nesupriešinant, o studijuojant, gilinantis, sujungiant. Tai harmoningas, teigiantis spektaklis – ką mūsų dienomis ypač reta sutikti. Atsigręžiama į praeitį – be pykčio, kaltinimų, smerkimo. Ir įsižiūrima į ateitį – įsiklausant į jos filosofiją. Žiūrovas salėje išgyvena abu laikus: praeitį ir ateitį, sujungdamas juos dabartyje ir savyje.

Kai kada priežasties – pasekmės ryšys neišreiškia visos tiesos, nes jis yra pernelyg linijinis. Tiesa dažnai esti daugiamatė, sferinė, besiveržianti į aukštį – tai spirale, tai elipse, tai tiese, punktyru, rūku... Būtent tokia ji yra šiame spektaklyje. Kylanti aukštyn ir kelianti. Tai ir spektaklis rauda: *šviesi rauda* už visus savo personažus. Už tuos, kurie klydo, slydo, nebuvo subrendę suprasti savo laiką, jo pavojus, jį dorai išgyventi. Ir už tuos, kurie žuvo, nes turėjo ginti žmogiškumą, žmogaus orumą. ❑

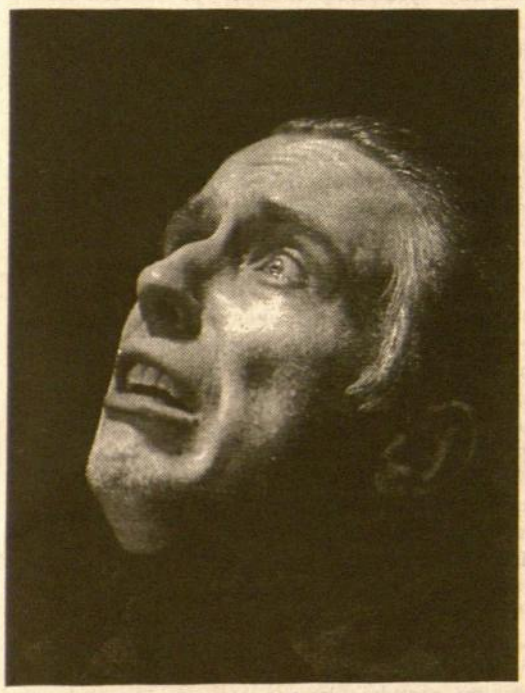

Rašytojas Kostas Skinkys – aktorius Marius Jampolskis.

Tautinio ir krikščioniško idealizmo paieškos

ROMUALDAS KRIAUČIŪNAS

Stasys Yla. *Ateitininkų vadovas*. Trečioji fotografuotinė ir papildyta laida. Leidykla „Naujasis lankas", Kaunas, 2006. Minkštais viršeliais, 502 psl. Bendras tiražas 7,000 egz. JAV parduodama už 15.00 dol.

Pirmoji *Ateitininkų vadovo* laida pasirodė 1960 metais. Po 23 metų buvo išleista antroji laida. Po dar 23 metų jau turime trečiąją laidą. Pagal tokį grafiką ketvirtosios laidos reikia tikėtis 2029 metais.

Prieš daugelį metų Amerikoje vaikų gydytojas dr. Spock buvo parašęs labai populiarią knygą apie kūdikių bei vaikų auginimą. Sakoma, kad pagal tą knygą buvo užauginta visa amerikiečių vaikų generacija. Panašiai galima aptarti ir kun. Stasio Ylos knygą *Ateitininkų vadovas*. Jos pirmųjų dviejų laidų įtakoje buvo auklėjama ir subrendo didžioji dauguma dabartinės ateitininkijos. Ta prasme autorius, kurio šimtąjį gimtadienį švęsime 2008 m. pradžioje, tebėra tarp mūsų.

Trečiąją *Vadovo* laidą redagavo dr. Algis Norvilas. Savo žodyje jis pastebi, kad *Vadovas* yra turtingės organizaciją istorine apžvalga, struktūriniu aiškinimu, veiklos aptarimu ir saviugdos patarimais. Šioje laidoje randame Nijolės Balčiūnienės *Įvadą* ir kun. Vaclovo Aliulio, MIC, *Vadovo* pristatymą. Toliau pateikiamas pirmosios laidos tekstas su paties autoriaus *Įžanga*. Pakeista leidinio tekstų eilės tvarka. Knygos turinys perkeltas į priekį. Gale pridėta medžiaga, išryškinanti ateitininkijos istorinius momentus – iki šių dienų. Šią papildomą dalį sudaro Juozo Baužio parašyta veiklos apžvalga „Besklaidant ateitininkijos dešimtmečius". Taip pat duodamas ateitininkų vadovų, jų korporacijų sąrašas bei *Ateities* žurnalo redaktorių sąrašas. Pabaigoje dr. Kęstutis Keblys aprašo ateitininkų leidyklų atliktus darbus. Buvo išleista net 53 knygos!

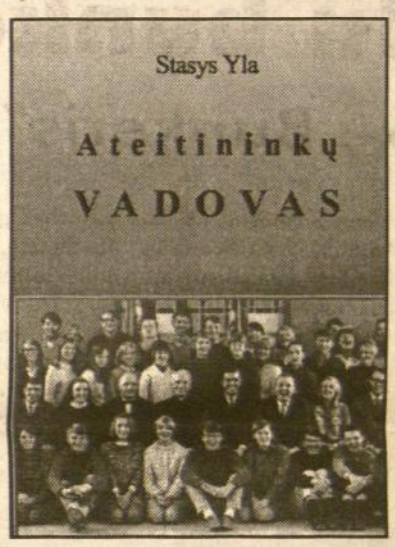

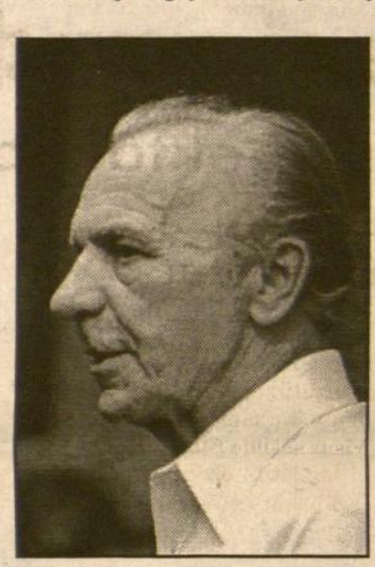

„Kun. St. Yla buvo ir išliks Dievui ir tautai atsidavusios taurios asmenybės pavyzdys. Ta integrali Dievo ir tautos meilė atsispindi ir visuose jo veikaluose, įskaitant ir Ateitininkų vadovą. *Galima žvelgti į šią 3-ąją* Vadovo *laidą kaip į išeivijoje sukurto lietuviško ir krikščioniško idealizmo dalelės perdavimą Lietuvai. Jo nauda idealizmo ištroškusiam kraštui, reikia tikėtis, bus nepaprastai didelė. Kiek į* Vadovą *bus įsiskaitoma, tiek jis kildins didesnę meilę savo tautai ir norą jai aukotis. Nors šis veikalas skirtas ateitininkų organizacijai, iš jo spinduliuojantis idealizmas veiks visus jo skaitytojus."* Taip redaktorius aptaria savo *Žodyje* knygos reikšmę ir svarbą dabartiniam ateitininkų jaunimui. Knyga skiriama visiems sovietų ir vokiečių okupacijų metais kankintiems ir žuvusiems ateitininkams prisiminti ir pagerbti.

Knygą pristatydamas gražių žodžių nesigaili ir kun. Vaclovas Aliulis, MIC. Pasak jo, knyga supažindina su keliais Ateitininkų federacijos kongresais, vadais, žymesniais darbininkais. Toliau puslapis po puslapio skleidžiasi labai drausmingai surikiuota, aiškiai ir suprantamai dėstoma ateitininkijos istorija, dvasia, struktūra, veiklos formos ir patirtis. Kun. V. Aliulis visa tai tarsi įrėmina į istorinę perspektyvą: *„Gilinamės į istorinę bei dvasinę Lietuvos būklę XX a. pradžioje, kuri šaukte šaukėsi sąmoningo idealistiško katalikų pasauliečių sąjūdžio, susipažįstame su jo kilimu, ideologija, plėtra, paskui matome, kaip šis sąjūdis tampa stipria organizacija, Lietuvai didžiai reikalinga per visą šimtmetį ir šiandien. Gėrimės visu būriu labai šviesių asmenybių, užsigrūdinusių ir kultūriniam darbui, ir krikščioniškajam apaštalavimui, ir nelaisvei, ir kankinystei. Esame didvyrių ainiai, didžių šviesuolių ainiai! Einame žymių filosofų, pedagogų, mokslininkų, medikų, kunigų, inžinierių, rašytojų, teisininkų, menininkų, Tėvynės gynėjų ir vadų keliais. Kuri dar organizacija šiandieninėje Lietuvoje galėtų su tokiu susižavėjimu žvelgti į savo pranokėjus?!"* (psl. XVI).

Pats *Vadovas* turi šešiolika skyrių: „Kilmė", „Ideologija", „Išraiška", „Organizacija", „Vienetai", „Veikla", „Spauda", „Aplinka", „Posėdžiai", „Studijos", „Vadovavimas", „Vadai", „Saviaukla", „Žaismas", „Bendruomenė" ir „Globėjai". Pateikiamas „Vardynas", „Dalykynas" ir „Vaizdinės medžiagos suvestinė". Tiksliai *Vadovo* turinį įvertina kun. V. Aliulis. *„Kai kurie skyreliai, pavyzdžiui, kaip tvarkyti susirinkimus, atrodo pernelyg smulkmeniški, bet neišsigąskime. Tai ne privalomi rėmai, o išmėginti pavyzdžiai. Dera jais kūrybingai naudotis, kad nereikėtų šimtąjį kartą išradinėti dviračio. Nesenstа* Vadove *gvildenamos religinio ugdymosi perspektyvos, primenamos gražaus elgesio taisyklės, praktiški pasiūlymai dėl pasitarimų, konferencijų, suvažiavimų, kongresų, žaismo valandų rengimo ir jiems vadovavimo, net ir būsto kultūringo sutvarkymo. Galima sakyti, kad šis veikalas rodo reikalą ir apsako priemones kaip išugdyti kataliką lietuvį inteligentą, gebantį imtis iniciatyvos moksliniame, kultūriniame, visuomeniniame darbe ir šitaip vykdyti pasauliečių apaštalavimo užduotis"* (psl. XVII).

Visa nauja šiai laidai sutelkta medžiaga užima 26 puslapius. Per trylika puslapių Juozas Baužys preciziškai ir vikriai perbėga visus dešimtį ateitininkijos dešimtmečių. Aišku, paskutinysis dešimtmetis tik įpusėjo. Paskutinis minimas įvykis yra „2005 m. birželio 29 d., minint pirmosios Dainavoje įvykusios Jubiliejinės stovyklos 35 metų sukaktį, ir šį kartą Dainavoje surengiama Jubiliejinė stovykla" (psl. 488). Kitoje vietoje (psl. 483) skaitome, kad 1975 m. vietoj tradicinio penkmečio kongreso, Dainavoje rugpjūčio mėnesį surengiama ir puikiai pavyksta bendra Ateitininkų federacijos jubiliejinė stovykla, kurioje dalyvauja 500 dalyvių: 300 studentų, 60 moksleivių ir 140 sendraugių. Taigi, antroji Jubiliejinė stovykla įvyko praėjus 30, o ne 35-iems metams po pirmosios.

„Ylos šimtmetis, kaip ir kiekvieno garsaus ir aktualaus kūrėjo šimtmetis, yra riba, ties kuria arba žmogus skęsta nežinomybėje ir amžinoje užmarštyje, arba yra prikeliamas amžinam buvimui kultūroje, toliau gyvena bendruomenės sąmonėje", viename laiške rašė V. Valiušaitis (*Draugas*, 2007.07.21.). Galima drąsiai teigti, kad šios trečiosios *Ateitininkų vadovo* laidos pasirodymu kun. Stasys Yla sąmoningai išlieka lietuvių, ypač ateitininkų, bendruomenės sąmonėje.

Pirmosios *Vadovo* laidos aplanke buvo glaustai pristatytas ir pats knygos autorius. Tą pristatymą pakartojame. (Kartojimo niekad nebus per daug.) Kun. Stasys Yla – gimė 1908.01.05 Liuciūnų k. Ukmergės aps. Studijavo Kauno kunigų seminarijoje ir VDU teologijos-filosofijos fakultete. Kunigu įšventintas 1932 m. Buvo kapelionas M. Peč-kauskaitės gimnazijoje Kaune. Nuo 1938 m. dėstė Lietuvos universitete, buvo Pastoracinės teologijos katedros vedėjas. 1943–1945 m. buvo kalintas Stutthofo koncentracijos stovykloje. Po karo buvo Lietuvių tautinės delegatūros Vokietijoje patarėjas ir spaudos skyriaus vedėjas. Nuo 1950 m. – Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų kongregacijos kapelionas Putnam, Connecticut. Autorius daugelio straipsnių, knygų ir maldaknygių. Stambesni jo veikalai: *Komunizmas Lietuvoje*, 1937, *Krikščionybės įvedimas Lietuvoje*, 1938, *Žmonės ir žvėrys*, 1951, (iš kaceto išgyvenimų), *Sutryptame kelyje* (eil.), 1947, *Laisvės problema*, 1956.

Maldaknygės – *Apsaugok Aukščiausias*, 1945, *Vardan Dievo*, 1951, *Sveika Marija*, 1953. ❑

Jūratės Landsbergytės koncertą pasitinkant

FAUSTAS STROLIA

Daugeliui mūsų užjūrio lietuvių vargonininkas žinomas kaipo bažnytinių apeigų muzikinis patarnautojas, kuris daugeliu atvejų paruošdavo chorus ir tautiniams minėjimams bei visapusiškai įsijungdavo į kultūrinę veiklą. Ilgą laiką dar ir šiame krašte jis buvo vadinamas iš lenkų atėjusiu barbarizmu *vargamistra*. Tai nėra pažeminantis terminas, bet ir nėra plačią tokio instrumentalisto erudiciją nusakantis žodis. Ilgainiui pasaulyje išsivysčius vargonams į tobulesnį, daugelį spalvų turintį instrumentą, iškilo ir aukšto lygio atlikėjai, vargonų virtuozai, bei kompozitoriai, taikę tam instrumentui savo kūrybą. Kūriniai vargonams atsirado dar gerokai prieš baroko epochą, o pradedant J. S. Bach, jie pasiekė barokinės muzikos viršūnę. Klasikinės muzikos laikotarpiu vargonai lyg ir primiršti, dėmesys jiems smarkiai sumažėjo, bet vėliau vargonais vėl susidomėta romantinės ir moderniosios muzikos laikotarpiais.

Jūratės Landsbergytės asmenyje išgirsime aukštos kvalifikacijos menininkę, kuri per pastarąjį trisdešimtmetį skleidė vargonų muzikos grožį ir tuo pačiu garsino Lietuvos vardą daugybėje Europos kraštų. J. Landsbergytė koncertavo ir Amerikoje. Malonu, kad šalia pasaulinių kompozitorių ji stipriai palaiko lietuvių kompozitorių – M. K. Čiurlionio, B. Kutavičiaus, O. Narbutaitės, V. Bartulio, A. Martinaičio, J. Baltramiejūnaitės ir F. Bajoro – kūrybą. Ji ir pati randa laiko kūrybai (yra Lietuvos kompozitorių sąjungos narė), taip pat ir muzikologijai. J. Landsbergytė yra parašiusi per 40 straipsnių muzikologinėje ir kitoje spaudoje. Prieš metus buvo išleista jos knyga *Bažnytinė muzika ir dvasingumas Lietuvoje*, kurioje, primindama pastarųjų kelių šimtmečių tautos istorinį kelią, autorė svarsto ne tik muzikos, bet ir Bažnyčios įtaką mūsų kultūrai.

Sekmadienį, lapkričio 18 d., 3-ą val. popiet, Jūratė Landsbergytė surengs vargonų muzikos rečitalį Čikagoje, Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje, esančioje seniau lietuvių labiausiai apgyventame Marquette Park.

Bažnyčią suprojektavo žymus išeivijos architektas Jonas Mulokas, langus vitražais išpuošė Vytautas Kazys Jonynas. Juose galime pamatyti Pažaislio, ir Žemaičių Kalvarijos, Šiluvos ir Trakų Dievo Motiną Mariją. O prie šoninio (vakarinėje pusėje) bažnyčios altoriaus tikinčiuosius džiugina neseniai mirusios dailininkės kazimierietės seselės Mercedes Mickevičiūtės sukurtas Šiluvos Marijos paveikslas. Kitoje bažnyčios pusėje – dailininko Kazio Žoromskio nutapytas Skausmingosios Marijos paveikslas. Kadaise ant bažnyčios išorinės sienos buvo galima pasigėrėti Adolfo Valeškos sukurtomis mozaikomis – Šv. Kazimiero apsireiškimas ir Mindaugo krikštas. Gaila, kad laikas nublukino mozaikų spalvas.

Vargonininkė Jūratė Landsbergytė.
Lietuvos muzikos atlikėjų informacijos centro nuotr.

Koncerte girdėsime M. K. Čiurlionio *Bėkit bareliai, Fugą c-moll, Jūrą,* iš mažųjų peizažų ciklo – *Vakaro varpus*. Taip pat baroko laikotarpio kompozitorių D. Buxtehude ir J. S. Bach kūrinių. Be to, Vidmanto Bartulio (g. 1954) *Viziją* pagal Bacho choralą *Šaukiuosi tavęs*, ir latvio Aivars Kalejs (g. 1951) kūrinį *Via dolorosa*, skirtą Sovietų okupacijos aukoms. Kaip jautriai menininkė suderino savo programą, šį kūrinį įtraukdama į savo programą, nes numatyto koncerto dieną – lapkričio 18-ąją – yra Latvijos Nepriklausomybės šventė! Girdėsime ir C. Franck *Choralą a-moll*.

Nuolat girdint, kad uždaromos lietuviškos bažnyčios, labai prasmingasugrįžti į tokią bažnyčią ir pasigėrėti ir lietuvės menininkės vargonų koncertu, ir architekto bei dailininkų kūrinių tebealsuojančia lietuviška dvasia. Visus nuoširdžiai į koncertą kviečia Šiaurės Amerikos Lietuvių muzikos sąjunga, nuo 1934 m. pastoviai leidžianti muzikos žurnalą *Muzikos žinios*. ❑

Lembertų šeimos gerumo vaisiai

ALĖ RŪTA

Gražu ir prasminga, kad prisimenami mūsų rašytojai ir lietuvių tautos kultūros kūrėjai. Šiemet (2007 m.) spaudoje buvo prisiminti poetai: Bernardas Brazdžionis, Antanas Gustaitis — nuo jų gimimo praėjus šimtmečiui. *Draugas* paminėjo rašytojus Vytautą Alantą, poetą Stasį Santvarą, praėjus 105 m. nuo jų gimimo.

Kodėl nepaminėti ir 110 metų sukakčių? Tuos, kurie verti, kurie paliko tautoje gražius kultūrinius ir kūrybos raštijoje darbus. Toks buvo poetas Pranas Lembertas, sulaukęs 70 metų amžiaus, nelengvai, bet kūrybiškai gyvenęs Lietuvoje ir išeivijoje (Boston ir Santa Monica, California).

Suvalkietis Pranas Lembertas buvo ūkininkų sūnus, sunkiai veržęsis į mokslą, anksti pradėjęs rašyti eilėraščius. Studijavęs ir Teisės fakultete, ir savo žinias gilinęs Konservatorijoje – Kaune. Jaunas būdamas buvo pirmosios Lietuvos Nepriklausomybės laisvės kovų dalyvis. O Nepriklausomoje Lietuvoje dirbo ir teisininko darbą (notaras Biržuose), ir dainavo ne tik chore, bet ir kaip solistas – pamaldose, salėse, įvairių patriotinių renginių programose.

Jam yra tekę labdaros pokyliuose dainuoti net duetu su Kauno Operos primadona, soliste Vince Jonuškaite-Zauniene... Bet duoną pelnė iš notaro-teisininko pareigų ir darbų, kol su šeima teko pasitraukti į užsienį nuo grėsmingos bolševikinės okupacijos. Užsienyje, stovyklose, ir giedojo, ir dainavo įvairiuose renginiuose. Amerikoje teko dirbti fabrike sunkų fizinį darbą, užsidirbti kasdienę duonelę, kaip ir visiems išeiviams, įvairiais darbais darbeliais. Žmonai Monikai padėjo auginti ir mokslinti sūnų Vitalį, tapusį inžinieriumi, kuris ir darbštumu, ir gerais labdaros darbais panašus į savo abu tėvelius. Vienintelis vaikas nuo vaikystės buvo darbštus, paveldėjo iš tėvo gražų balsą, giedojo bažnyčių choruose (gieda iki šiolei...), aukomis talkino geriems tikslams lietuvių renginiuose.

Pranas Lembertas žinomas lietuvių literatūroje — kaip poetas, daugelio dainingų eilėraščių autorius. Net keliolikai jo klasikine forma sukurtų, lengvos

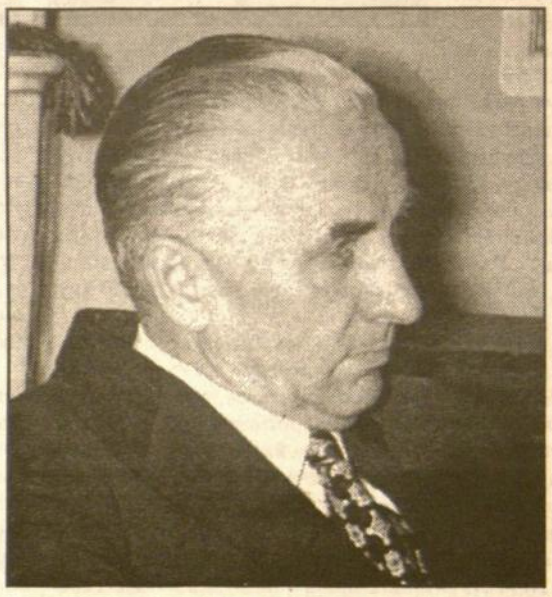

Pranas Lembertas

eilėdaros kūrinių kompozitoriai parašė gaidas. Pr. Lemberto žodžiais dainos taip paplitę mūsų dainuojančioje tautoje, kad tapę bemaž „liaudies dainomis", — visų dainuojamos, užmirštant paminėti ir žodžių, ir muzikos autorius.

Viena iš tokių – „Tau sesute puikios gėlės", daina, kuri buvo tapusi 1918 metų karių savanorių žygio daina. Ji buvo ir tebėra dainuojama išeivijoje – moksleivių, skautų, lietuvių karių, prie laužo stovyklose ar kitur. „Tau sesute" vardu išleista ir Pr. Lemberto pomirtinė knyga, jo eilėraščių rinktinė, drauge su keliais kolegų kalifornieičių straipsniais: B. Brazdžionio, Br. Railos, Juozo Švaisto. Mums teko tą knygą, žmonai Monikai pakvietus, ir redaguoti. Savo įžanginiame knygos straipsnyje apie Lembertą rašiau, kad jis yra kilnios dvasios lyrikas. O poetas Bernardas Brazdžionis jo laidotuvių Santa Monica metu (vėliau palaikai perkelti į Lietuvą) kalbėjo: *„Kolega Pranas buvo tokios geros, jautrios širdies žmogus – draugams ir... visiems, kad jo širdis per anksti pavargo."*

Žmona Monika per anksti liko viena ir našlės gyvenimą gyveno gal daugiau nei 30 metų. Gyveno viena, sūnaus Vitalio globojama, vertingais labdaros darbais pasižymėdama išeivijos kultūrininkų gyvenime, dosni, vaišinga... Pas ją Santa Monica rinkdavomės ne vien pasivaišinti, bet ir posėdžiauti, iš toliau atvykusius rašytojus priimti... Jos namuose (Trečiojoje gatvėje, arti vandenyno) – lankydavosi Lietuvių Bendruomenės darbuotojai, Dailiųjų Menų klubo nariai, rašytojai Bernardas Brazdžionis, Švaistas, J. Tininis, iš toliau atvykę Santvaras, A. Gustaitis, kunigas ir poetas Leonardas Andriekus ir daugelis kitų. Ne vien vaišėmis, nakvyne, bet ir aukomis ji prisidėjo prie kiekvieno kultūrinio kūrybinio tikslo ir darbo. Labiausiai ji pasižymėjo kaip ištikima, mylinti žmona — ir gyvenime, ir po vyro mirties. Ji populiarino jo kūrybą, darbus, šventė sukaktis, rėmė ir ruošė vyro atminimui renginius – su poezijos skaitovais, solistais, aktoriais, net solistu smuikininku. Visus paremdama, visiems atsidėkodama. Taip jos vyro, poeto Prano Lemberto vardas ne vien California nebuvo užmirštas.

Po keliolikos metų nuo jo mirties, atsigavusi, nugalėjusi vienumos liūdesį, Monika Lembertienė įamžino vyro atminimą ir Lietuvoje, laisvę atgavusioje po okupacijų. Ji įsteigė Literatūrinę premiją – per Kauno Vytauto Didžiojo universitetą – studentams, rašantiems poeziją. Tai kasmetinė Prano Lemberto vardo premija. Pradžioje buvo skirta tik 500 dolerių kasmet, vienam ar keliems laimėtojams Komisijos nutarimu. Ta iš VDU profesorių sudaryta Komisija kasmet atnaujina vertinimo komisiją.

Monika Lembertienė mirė prieš trejus metus, jos palaikus sūnus Vitalis nugabeno palaidoti šalia vyro palaikų — poeto gimtinėje, Paežerėlių kapinėse. Bet premijos skyrimą kasmet tęsia sūnus. Jis tai atlieka pareigingai ir noriai. Praėjus dešimčiai metų po premijos paskyrimo, jis padvigubino premijas; dabar siunčia į Kauną po tūkstantį dolerių, taip pat atlygina administratoriui už jo darbą.

Prano Lemberto vardo poezijos konkurse dalyvauja nemažai kūrybinio jaunimo. Per daugelį metų Lemberto konkursuose dalyvavę jauni poetai dabar jau minimi spaudoje kaip pasižymėję knygų autoriai... Taip noksta gerų darbų vaisiai, pasilieka geranoriškų darbų pėdsakai. ❑